

i forhållende till hur mycket man äter har också stor betydelse.» Dette er samfunnsmedisin uten kryss og B. Ledd, allergi, skader, infeksjoner, tannhelse, reproduktiv helse er også med. Barn og eldre blir dessuten omtalt i egne kapitler. Også arbeidsplassen, miljø og livsstil beskrives. Alt rett på sak, og gjennomarbeidet.

På bokens siste ti siste sider oppsummeres tendenser og ubesvarte spørsmål. Forventet levealder øker, helsen blir bedre, men ikke for alle og ikke i alle henseender. Andelen røykere går ned, alkoholforbruket går opp, men man ser ennå ikke en generell økning av alkoholrelatert dødelighet. Folk har mentale plager, men det er få tegn på at prevalensen av alvorlige psykiatriske sykdommer øker. Det blir færre selvmord, men flere mennesker med overvekt og med allergi. Det er stor forskjell på by og land, og det er store sosiale forskjeller. Men ulikt debatten i Norge ligger det ingen mystisk patogen kraft i «ulikhet» – ingen lik i ulikheten – man beskriver forskjellene og erklærer dem for uønsket.

Rapporten anbefales til alle som er opp-tatt av dagens samfunnsmedisin. Dessverre finnes det ikke liknende på norsk – i likhet med anmodningen i tilsvarende anmeldelse i 2001 oppfordres helsemyndighetene her til å vurdere om vi ikke burde komme etter.

Harald Siem

Internasjonalt arbeid
Sosial- og helsedirektoratet

Tynn lærebok i øyesykdommer

Peter Fahmy, Steffen Hamann, Michael Larsen, Anne Katrin Sjølie, red.

Praktisk oftalmologi

308 s, tab, ill. København: Gads Forlag, 2005.
Pris DKK 385
ISBN 87-12-04001-0

I mer enn 100 år har de nordiske land i praksis hatt én felles lærebok i øyesykdommer, nemlig *Nordisk lærebok i oftalmologi*. Denne boken har vært et samarbeid mellom toneangivende oftalmologer i de nordiske land, og de siste 20 år har redaktøren vært norsk.

Nå har det danske oftalmologiske miljø gitt ut sin egen lærebok, *Praktisk oftalmologi*. Det er 25 forfattere, flere av dem internasjonalt anerkjente eksperter, noe som gjenspeiler bredden i det danske fagmiljøet innen øyesykdommer. Boken har tre hoveddeler: En generell del, med basale prinsipper, dernest en systematisk gjennomgang av de ulike øyesykdommer, til sist et avsnitt

med symptomorientert oftalmologi. Hvert kapittel starter med en ingress der viktige hovedlinjer i det aktuelle kapitlet skisseres. Det er faktabokser i lysegrønt, og de viktigste «take-home-messages» finner man i bokser kantet i rødt. Et rikholdig bildemateriale og ikke minst noen utsøkte tegninger gjør boken visuelt meget tiltalende. Teksten er også gjennomgående meget velskrevet og lettlest.

Likevel: Den veies og finnes for lett som lærebok i øyesykdommer. I sitt forord skriver forfatterne at fordi de fleste leger kun kjøper én lærebok i øyesykdommer, stilles det store krav til en slik bok. Den skal dekke allmennpraktikerens behov for kunnskap om de vanlige tilstandene, men den skal også fungere som oppslagsbok. Dette er forfatterens ambisjoner, men nettopp her kommer den dessverre til kort i forhold til «storebror» *Nordisk lærebok i oftalmologi*. Med dette mener jeg at viktig informasjon mangler. Eksempler: Under generell del savner jeg informasjon om at øynenes refraksjonstilstand ikke er normalfordelt i befolkningen, men sannsynligvis et resultat av en interaksjon mellom de brytende medier og scleras lengdevekst, et bemerkelsesverdig fenomen som resulterer i at de aller fleste blir nær emmetrope (dvs. verken langsynt eller nærsynt). Likeledes leter jeg forgjeves etter en redegjørelse for fargesynets basis og fysiologi.

Når det gjelder gjennomgangen av øyesykdommer, er verken albinisme eller aniridi nevnt. Selv om disse ikke er blant de aller vanligste tilstander, burde de etter min mening hatt en selvsagt plass i en lærebok om øyesykdommer. Av undersøkelsesmetoder er relativt ny teknologi som OCT (optical coherence tomography) nevnt, mens en så grunnleggende og etablert undersøkelsesteknikk som ERG (elektroretinografi) ikke er omtalt i det hele tatt, verken i sammenheng med de progressive netthinnedystrofier (retinitis pigmentosa) eller i annen sammenheng.

Eksempellisten kunne gjøres lengre, men dette burde være tilstrekkelig til å fastslå at dette blir noe tynt som eneste lærebok i øyesykdommer for fremtidige leger.

Undertegnede undres noe på hvorfor man i dansk oftalmologi har valgt å bryte tradisjonen med en felles nordisk lærebok, spesielt da to av medforfatterne i den nye boken også er forfattere i *Nordisk lærebok i oftalmologi*. Den mest plausible forklaringen er vel ønsket om å kunne lese alle kapitlene på sitt eget språk. Dette er forståelig, men etter min mening fremstår den nordiske som en mye mer komplett lærebok i øyesykdommer, og den bør stadig være førstevalget for medisinstuderenter i de skandinaviske land.

Olav Henrik Haugen

Øyeavdelingen
Haukeland Universitetssjukehus

Manuell medisin på dansk

Lars Remvig, Finn Johannsen, Jørgen Korsgaard, red.

Lærebog i manuelle teknikker

488 s, tab, ill. København: Munksgaard, 2004.
Pris DKK 528
ISBN 87-628-0221-6

De tre redaktørenes medforfattere er leger og fysioterapeuter som er spesielt interessert i og utdannet innen manuelle undersøkelses- og behandlingsteknikker. Målgruppen for boken er leger og fysioterapeuter interessert

i «muskuloskeletal medicin». Overført til norske forhold blir det leger som praktiserer fysisk medisin, fysioterapeuter med særlig interesse for spesifikke teknikker og kiropraktorer.

Det første kapitlet er en introduksjon til de ulike forståelsesmodellene innen området og spenner fra den rent biomekaniske til nevromuskulære modeller. Man går også noe inn på hvordan patologiske tilstander i viscera via sympatikus kan gi symptomer og feilfunksjon i bevegelsesapparatet. Redaktørene sier selv at validitet og reliabilitet innen dette kunnskapsområdet er dårlig undersøkt og at teorigrunnlaget er lite underbygd av sikker kunnskap. De kommer derfor med en «nåtidsrapport».

Hovedprinsipper for biomekaniske leddfeilfunksjoner i columna og ekstremiteter beskrives i egne kapitler, deretter kommer kapitler om de viktigste konseptene (MET – muskelenergiteknikk, Myofascial Release teknikk, McKenzie-konseptet, Maitland-teknikken og muskelkontrollkonseptet). I de siste fem kapitlene går man gjennom ulike kroppsregioner og viser på en fin måte i tekst og bilder ulike undersøkelser og behandlingsmetoder.

Klinisk undersøkelsesmetodikk er stadig i utvikling, og flere tester er undersøkt for reliabilitet og validitet de siste årene. Dette gir mye i forhold til hvilke tester som er nyttige i klinisk praksis. Smerteprovokasjonstester og funksjonelle tester blir stadig viktigere enn de spesifikke bevegelighets-testene. En lærebok som denne burde kanskje vært mer oppdatert på dette og referere til nyere studier på de ulike områdene samt fjerne noen av de gamle testene. Dette gjelder kanskje særlig ekstremitetsleddene og bekkenet.

Behandling gjennom generell trening og kognitive atferdsrettede tiltak er ikke nevnt, i boken legger man kun vekt på lokale forandringer som årsak til smerte og funksjonstap. Spesifikk kunnskap kan bli helsefiende, og dette er det særlig viktig

å være klar over på området rygg- og nakkelidelser. Boken må med andre ord suppleres med annen litteratur.

Den gir allikevel et godt innblikk i manuell undersøkelse og behandling av muskel- og skjelettsystemet og god forståelse av bakgrunnen for de ulike teknikkene på området. Den kan særlig anbefales for dem som driver med undersøkelse og behandling av bevegelsesapparatet.

Niels Gunnar Juel

Avdeling for fysikalsk medisin og rehabilitering
Ullevål universitetssykehus

Informativ innføring i etikk og elektroshjokk

Jan-Otto Ottosson, Max Fink

Ethics in electroconvulsive therapy

157 s. New York: Brunner-Routledge, 2004.

Pris USD 35

ISBN 0-415-94659-X

Det disse to forfatterne ikke måtte vite om elektrokonvulsiv terapi (ECT), er knapt verdt å vite. Til sammen har de over 80 års erfaring, og de har publisert en rekke artikler om denne behandlingsformen. Elektrokonvulsiv terapi er forbundet med mange fordommer, uvitenhet og irrasjonelle følelser. Dette har mange steder ført til at mange pasienter ikke tilbys denne effektive behandlingen, noe som er etisk betenkelig.

Dette er en etisk analyse av elektrokonvulsiv terapi, beregnet på helsepersonell, studenter og et allment publikum. Det er ingen illustrasjoner og tabeller, og det er heller ikke nødvendig fordi det er en passende mengde illustrerende kasuistikker. Språket er ledig, uten at teksten blir overfladisk. Hvert kapittel ender med en oppsummering. Forfatterne har tydeligvis samarbeidet godt under skrivingen, og dette fremstår som et helhetlig verk.

Boken starter med den historiske bakgrunnen og beskriver hvordan stigmatiseringen av elektrokonvulsiv terapi for alvor tok av i 1960-årene. Deretter følger en redegjørelse for de medisinske-etiske prinsippene som forfatterne bruker – i fire kapitler. I kapitlet om *benefisiens*, velgjørhetsprinsippet, gjennomgås effekten av elektrokonvulsiv terapi, både virkemåte og responsrater, ved forskjellige tilstander, først og fremst affektive lidelser. Deretter belyses prinsippet om *non-malefisiens*, ikke-skadeprinsippet, ved bl.a. en grundig og stort sett edruelig gjennomgang av de velkjente kognitive bivirkningene. *Autonomi* diskuteres i forhold til kompetanse og rasjonalitet. Her advarer forfatterne betimelig mot sammenblanding av paternalisme og det å være autoritær. Også i Norge er det vanlig med skriftlig samtykke fra pasienten før elektrokonvulsiv terapi gis, selv om det ikke er et

lovfestet krav. Dette problematiseres av forfatterne, som påpeker en del uheldige sider ved dette. Det siste prinsippet er *rettferdighet*, som er mest aktuelt i USA, hvor forskjellene er store fra stat til stat og mellom f.eks. hvite og svarte. Men også i Norge er det urettferdige forskjeller som er betinget i tilfeldigheter, uvitenhet og direkte uvilje, noe som fører til at ikke alle pasienter med alvorlig depresjon har like god tilgang til effektive behandlinger. Forfatterne er tidsriktige i sine etiske overveielser ved at de ser dette i forhold til FNs menneskerettigheter. Det siste kapitlet er en oppsummering av fire etiske prinsippene, illustrert av en rekke gode kasuistikker som drøftes nærmere. Forfatterne argumenterer for mild paternalisme og advarer mot å la pasienter lide som resultat av vår omsorg for deres pasientrettigheter.

Boken egner seg til en generell innføring i elektrokonvulsiv terapi og i de fire medisinske-etiske grunnprinsippene, både for helsepersonell og for legfolk. Den gir et pedagogisk eksempel på hvor viktig det er å bruke disse prinsippene også i psykiatrien. Dessuten kan (bør) den bidra til at elektrokonvulsiv terapi blir tilgjengelig for pasienter som trenger det. Derfor anbefales den særlig til ledelsen i de forskjellige regionale og lokale helseforetak, til helsepolitikere og til pasient- og interesseorganisasjoner.

Morten S. Selle

Psykiatrisk avdeling, Vinderen
Diakonhjemmet sykehus
Oslo

Mors og barns helse

Verdens helseorganisasjon

The world health report 2005 – make every mother and child count

229 s, tab, ill. Genève: WHO, 2005. Pris CHF 40
ISBN 92-4-156290-0

Dette er den årlige rapporten om helseutfordringene i verden fra Verdens helseorganisasjon. Det er stor kamp om temaet for meldingen, fordi det er en slags politisk og faglig kunngjøring om hvor man bør sette inn støtet i offentlig helsearbeid verden over. I år er temaet mors og barns helse. På dette feltet er det viktig å bruke rett språk, fordi noen av de «nyere» ordene som er brukt på området er politisk kompliserte. Reproduktiv helse, som hadde vært naturlig å bruke, er for politisk kontroversielt fordi det kan peke mot abort, noe organisasjoner må passe seg for å beskjefte

seg med fordi de da mister støtte fra store donorer, f.eks. USA. Mor-barn-helse går an.

Boken er en glimrende innføring i problematikken rundt det å føde og oppfostre en ny generasjon innenfor en ramme av god helse og optimal vekst. For oss som lever i et land der helsetjenestene for mor og barn er gode, offentlig finansierte og nesten 100 % utnyttet, er det et paradoks at kvinner i den tredje verden dør fordi de ikke har råd til å betale for suturmateriale til keisersnitt. Helseystemanalyse og helsefinansiering er viktige elementer av bedre helse for mor og barn, ikke bare teknisk kunnskap.

Poenget med dette er at det er noe uklart hvem en slik rapport henvender seg til. Mest relevant er ulike utformere av politikken i landenes helsesystemer, mer enn fagfolk selv. Boken er således bygd opp som en fakta- og lobbyistbok for dem som ikke er veldig oppdatert på temaet, ikke som en fagbok om hvordan dette bør gjøres i klinisk praksis. Den er stor, pen og oversiktlig, med mange gode tabeller som viser status for feltet. Det er også bilder fra hele verden, noe som gir bra lesbarhet og fanger interessen.

Man har fått med det meste og beste i WHO's strategier for å bedre overlevelsen hos gravide og mye om forebyggende og kurative helsetjenester for små barn. Jeg synes egentlig det er lite nytt her, og savner noen gode og innovative spørsmålsstillinger om hvordan man kan få bedre blikk på totalhelsetjenesten slik at det blir tatt hensyn til barn og mødre i samme handling. Den integrerte perinatalmedisinen har fått en liten plass. Det er et eget kapittel om nyfødte, men linken mellom mødre og barnehelse er ikke veldig tydelig.

To store helseproblemer som verden strir med, og der tabuer, angst og politiske agendaer spiller inn, er det ikke skrevet så mye om. Jeg hadde ventet meg et mer avansert kapittel om hvordan man integrerer HIV-forebygging hos gravide kvinner i svangerskapsomsorgen, og litt mer enn kun én side om farlige, helseskadelige aborter. Men temaet er nevnt, så man har vel åpnet en dør. På den annen side er det ikke skrevet nok om utfordringene ved å gjøre selve svangerskapsomsorgen, de besøkene den gravide gjør før hun føder, til relevante, fokuserte og prediktive helsetjenester som i seg selv kan bidra til redusert dødelighet. Det er tross alt et paradoks at en så vel besøkt helsetjeneste som svangerskapsundersøkelsene, ikke har kunnet bidra til å få ned fødselskomplikasjonene i tilstrekkelig grad. Utfordringene ligger i annen- og tredjelinjetjenestene. Med det nåværende nivå av «brain drain» blant kvalifisert helsepersonell fra Afrika til England, Sør-Afrika og Australia, for å nevne én utfordring, er det store politiske tak som skal til, også på globalt nivå. Kapitlene om disse utfordringene er opplysende, og det er også den gode globale statistikken som WHO forsyner oss